

Een kaartspel voor Mobutu Museum van de Speelkaart

In Centraal en Zuidelijk Afrika is het kaartspel ingevoerd door ontdekkingsreizigers, missionarissen en koloniale legers. Zij brachten hun spellen mee vanuit het moederland of werden vanuit de Europese productiecentra zoals Turnhout bevoorrad. In tegenstelling tot het noorden, met bijvoorbeeld Tunesië, Marokko of Egypte, heeft Centraal- en Zuid-Afrika geen grote traditie in het spelen met kaarten ontwikkeld. In de dagelijkse strijd om te overleven, zijn er allicht andere prioriteiten.

Aan Congo, uiteraard Belgisch afzetgebied, leverde Turnhout wat nodig was. Vanuit de katholieke Kempen liepen de aanvoerlijnen via de missionarissen. Het Belgische standaardspel werd ongewijzigd in Congo geïntroduceerd. Wel is in 1952 een poging gewaagd om de ongekleurde, witte gezichten van de figuurkaarten te vervangen door Afrikanen met gekleurd gelaat. Over het hoe en waarom van deze "zwarte" variant van het Belgische beeld, gedrukt door La Turnhoutoise, is niets bekend. Vermoedelijk ging het om een eenmalig probeersel zonder gevolg.

Na 1971 veranderde de situatie. Mobutu Sese Seko (1930-1997) zette zijn "Zaïrisering" in en herdoopte land, rivier en munt - de fameuze "les trois z" - in Zaïre. Uiteraard pasten de Belgische speelkaarten met hun "witte" figuren niet bij de nieuwe situatie en moesten ook de kaartspelers aan herbronning doen. Met zijn propagandistische bemoeienis met kaarten zette Mobutu zich in een lange traditie. Wanneer een oude maatschappij werd afgeschaft, grepen revolutionairen wel vaker naar een dagelijks gebruiksvoorwerp zoals de speelkaart om hun idealen zichtbaar te maken. Na de Franse Revolutie, Napoleon, Mussolini en de DDR liet ook de *président-fondateur* het kaartspel aan de nieuwe werkelijkheid van zijn land aanpassen.

Het ontwerp is uitgevoerd door Gui Versmissen, een graficus met een lange staat van dienst in de Turnhoutse speelkaartenindustrie. Versmissen is één van de meest getalenteerde ontwerpers uit de naoorlogse periode. Hij heeft eindeloos veel speelkaarten, rugmotieven, verpakkingen en promotiecampagnes bedacht en getekend. Helaas, maar eigen aan dit commercieel drukwerk, blijven de meeste van zijn ontwerpen anoniem. Een uitzondering vormt het kaartspel voor Zaïre, waarbij Versmissen inspiratie zocht bij de etnische diversiteit van dit gigantische land. De kaarten tonen klederdrachten, gebruiksvoorwerpen, maskers en wapens van verschillende stammen. Het ontwerp is in 1978 in twintig exemplaren gedrukt.

Het kaartspel zou worden gebruikt als promotie voor Air Zaïre en nadien voor de presidentsverkiezingen van 1984. Zoals gebruikelijk bij dit soort van opdrachten vroeg de producent, de Turnhoutse speelkaartenmaker Carta Mundi, een bankwaarborg. Na de nodige palavers heen en weer, bleek de Zaïrese staat geen kredietgarantie te kunnen leveren. Het project verdween in de prullenmand. Mobutu lag hier waarschijnlijk niet van wakker want hij won zelfs zonder speelkaarten moeiteloos de verkiezingen. Uiteindelijk is het spel omstreeks 1985 toch in een eenmalige editie verschenen, zij het als reclame voor een Belgisch bedrijf.

In Zaïre eisten andere problemen intussen de volle aandacht op. Wie toch wilde kaartspelen, zocht met het Afrikaanse talent voor improvisatie een oplossing. Ook hiervan bewaart het Museum van de Speelkaart een bewijs: een zelfgemaakt kaartspel, geknipt uit de kartonnen labels van een plaatselijke GB. Niet echt fraai maar wel bruikbaar!

Tekst: Filip Cremers
Foto: Bram Luys

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

Proefdruk van een kaartspel voor Air Zaïre, Kinshasa, 1978
Ontwerp: Gui Versmissen
12 figuurkaarten, 4 azen, 1 joker
Oplage: 20 exemplaren

Inventaris:

Nationaal Museum van de Speelkaart-TRAM 41, CM 504
(Druivenstraat 18, B-2300 Turnhout)

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectieve van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand) Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41, Stadhuis - Erfgoedhuis, Grote Markt 1, 2300 Turnhout
Tel: +32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

vu.: Francis Stijnen, Tielendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

Met steun van de Vlaamse overheid

